ISSN 3060-5091 (Online)
Farg‘ona metodika maktabi – Ферганская методическая школа – Fergana methodical school
2026-yil 6/2-son.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24557076

Boshlang‘ich sinf “Tarbiya” darslarida zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish

Sidikova Zulfiya Murodjon qizi –
Farg‘ona davlat universiteti
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
E-mail: zulfiyasidikova@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6392-5647

Muxtorova Munira Muhiddinjon qizi –
Farg‘ona davlat universiteti,
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi
E-mail: mukhtorva.munira@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf “Tarbiya” darslarida zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslari, mazmuni va samarali usullari yoritilgan. Multimedia, interaktiv o‘yinlar, raqamli hikoyalash, hamkorlikda o‘qitish, rolli o‘yinlar va loyiha texnologiyalarining kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda axloqiy fazilatlarni shakllantirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, texnologiyalarni dars bosqichlariga moslab qo‘llash bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Tarbiya darsi, boshlang‘ich ta’lim, zamonaviy ta’lim texnologiyalari, multimedia, interaktiv metodlar, raqamli hikoyalash, axloqiy tarbiya, motivatsiya.*

Использование современных образовательных технологий на уроках «Тарбия» в начальных классах

Аннотация. *В статье освещаются теоретические основы, содержание и эффективные способы использования современных образовательных технологий на уроках «Тарбия» в начальных классах. Анализируется роль мультимедиа, интерактивных игр, цифрового сторителлинга, обучения в сотрудничестве, ролевых игр и проектных технологий в формировании нравственных качеств у младших школьников. Даны практические рекомендации по применению технологий на разных этапах урока.*

Ключевые слова: *урок «Тарбия», начальное образование, современные образовательные технологии, мультимедиа, интерактивные методы, цифровой сторителлинг, нравственное воспитание, мотивация.*

The use of modern educational technologies in “Tarbiya” (Upbringing) lessons in primary school

Annotation. *This article describes the theoretical foundations, content and effective*

methods of using modern educational technologies in “Tarbiya” (upbringing) lessons in primary school. It analyses the role of multimedia, interactive games, digital storytelling, cooperative learning, role-play and project-based technologies in developing moral qualities in younger learners. Practical recommendations for applying these technologies at different stages of a lesson are also provided.

Keywords: *Tarbiya lesson, primary education, modern educational technologies, multimedia, interactive methods, digital storytelling, moral education, motivation.*

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifasi faqat bilim berish emas, balki o‘quvchini ma’naviy-axloqiy jihatdan barkamol shaxs sifatida tarbiyalashdir. Boshlang‘ich sinf davri bolada xulq-atvor me’yorlari, insoniy qadriyatlar va dunyoqarashning dastlabki poydevori shakllanadigan eng muhim bosqich hisoblanadi. "Tarbiya" darslari ana shu poydevorni mustahkamlashga xizmat qiladi: ularda o‘quvchilar Vatanga muhabbat, oilaga hurmat, halollik, mehnatsevarlik, tabiatni asrash, o‘zaro hurmat va sog‘lom turmush tarzi kabi tushunchalar bilan tanishadi. Zamonaviy boshlang‘ich sinf o‘quvchilari raqamli muhitda ulg‘ayayotgan avlod vakillaridir. Ular axborotni asosan tasvir, tovush va harakat orqali qabul qilishga odatlangan. Shu sababli faqat og‘zaki tushuntirish va nasihatga asoslangan an’anaviy "Tarbiya" darslari bolalarning qiziqishini ushlab turishda yetarli samara bermasligi mumkin. Axloqiy qoidalarni yodlash bilan cheklanish esa bilimning xulq-atvorga aylanmasligiga olib keladi. Bu esa tarbiya jarayonida zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Mazkur maqolada quyidagi tushunchalar farqlanadi:

Zamonaviy ta’lim texnologiyasi: o‘qitish maqsadiga kafolatli erishishni ta’minlovchi, o‘quvchi faolligiga tayanuvchi, axborot-kommunikatsiya vositalari va interaktiv metodlarni o‘z ichiga olgan izchil pedagogik tizim. “Tarbiya” darsi: o‘quvchida ijobiy axloqiy fazilatlar, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat hamda ularga mos xulq-atvor ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan o‘quv fani. K.D.Ushinskiy tarbiyaning bola tabiatini chuqur bilishga asoslanishi kerakligini ta’kidlagan edi. Bu fikr bugungi kunda bolaning yosh xususiyatlari va ularning raqamli muhitdagi tajribasiga mos usullarni tanlash zarurligini bildiradi. Pedagogik texnologiyaning mohiyati ham aynan shu: maqsad, mazmun, usul, vosita va natijaning o‘zaro uyg‘un tizimini yaratishdir. Lev.Vigotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasiga ko‘ra, bola o‘zi mustaqil bajara oladigan va kattalar yoki tengdoshlar yordamida bajara oladigan ishlar orasida rivojlanadi. “Tarbiya” darslarida guruhli muhokama, rolli o‘yin va hamkorlikdagi loyihalar aynan shu zonada ishlashga imkon beradi.

Tarbiya darslarida texnologiyalarni qo‘llash bosqichlari

Texnologiyalarni darsga kiritish tasodifiy emas, balki puxta rejalashtirilgan bo‘lishi lozim. Quyidagi bosqichlarni ajratish mumkin:

A. Motivatsiya va mavzuga kirish

Dars boshida qisqa video lavha, rasm yoki audio hikoya yordamida muammoli vaziyat yaratiladi. Masalan, “Halollik” mavzusida topib olingan hamyon haqidagi qisqa animatsiya ko‘rsatilib, “Qahramon qanday yo‘l tutishi kerak?” degan savol qo‘yiladi.

B. Yangi mazmunni anglash va muhokama

Bu bosqichda interaktiv doska, taqdimot, “Klaster”, “Venn diagrammasi”, “Aqliy hujum” kabi usullar qo‘llanadi. O‘quvchilar vaziyatni tahlil qilib, o‘z fikrini asoslaydi.

C. Amaliy mustahkamlash va ijodiy faoliyat

Rolli o‘yinlar, interaktiv topshiriqlar (Wordwall, LearningApps), raqamli hikoya yoki mini-loyiha orqali olingan tasavvurlar real xatti-harakat ko‘nikmasiga aylantiriladi.

D. Refleksiya va baholash

Dars yakunida “Smayliklar”, “Bugungi darsdan nimani o‘rgandim?” kabi refleksiv usullar hamda kuzatuv varaqlari qo‘llanadi. Baholashda ball emas, xulq-atvordagi ijobiy o‘zgarishga e’tibor qaratish muhim.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tarbiyalashda zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish pedagogika fanining dolzarb yo‘nalishlaridan biridir. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi hamda Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish va ta’lim-tarbiya uyg‘unligini ta’minlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari o‘zbekistonlik olimlar J.G‘.Yo‘ldoshev, S.A.Usmonov, N.N.Azizxo‘jayeva va boshqalarning ishlarida yoritilgan. Ularda texnologik yondashuvning asosiy belgilari: aniq maqsad, o‘quvchi faolligi, bosqichma-bosqich tashkil etish va natijani diagnostika qilish ekani ko‘rsatilgan. Xorijiy tadqiqotlarda esa R. Mayerning multimedia orqali o‘qitish nazariyasi tasvir va so‘zning uyg‘un qo‘llanishi bilimni chuqurroq o‘zlashtirishga yordam berishini asoslaydi. A.Banduraning ijtimoiy o‘rganish nazariyasiga ko‘ra, bolalar xulq-atvor namunalarini kuzatish va taqlid qilish orqali o‘zlashtiradi. Shu bois badiiy va animatsion qahramonlar, video namunalar tarbiyaviy ta’sirning kuchli vositasi bo‘lishi mumkin. Shuningdek, P.Mishra va M.Koehler ishlab chiqqan TPACK modeli o‘qituvchidan texnologiya, pedagogika va fan mazmunini birgalikda uyg‘unlashtira olishni talab qiladi. Bu holat texnologiya o‘z-o‘zicha maqsad emas, balki tarbiyaviy maqsadga xizmat qiluvchi vosita ekanini ko‘rsatadi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: nazariy tahlil (pedagogik, psixologik adabiyotlar va me’yoriy hujjatlarni o‘rganish); qiyosiy tahlil (an’anaviy va texnologiyalashgan darslarni solishtirish); ilg‘or pedagogik tajribani o‘rganish va umumlashtirish; pedagogik modellashtirish (dars bosqichlariga mos texnologiyalar tizimini ishlab chiqish).

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Nazariy tahlil va ilg‘or tajribani umumlashtirish natijasida boshlang‘ich sinf “Tarbiya” darslarida samarali qo‘llanishi mumkin bo‘lgan texnologiyalar tizimi aniqlandi.

Birinchi navbatda multimedia va animatsiya vositalari qo‘llaniladi. Masalan, “Halollik” mavzusida qisqa animatsion lavha ko‘rsatilib, qahramonning xatti-harakati o‘quvchilar bilan birgalikda muhokama qilinadi. Bu axloqiy tushunchani obrazli idrok etishga va hissiy ta’sirni kuchaytirishga xizmat qiladi. Interaktiv o‘yinlar (Wordwall, LearningApps, Kahoot) orqali “Yaxshi va yomon xatti-harakatlar” bo‘yicha moslashtirish va viktorina topshiriqlari bajariladi. Bu o‘quvchilarning faolligi va qiziqishini oshiradi hamda o‘rganilganlarni mustahkamlaydi. Raqamli hikoyalash jarayonida esa bolalar oila qadriyatlari haqida rasm va ovozli hikoya tayyorlaydi, natijada ularning ijodkorligi, nutqi va o‘z fikrini bildirish ko‘nikmasi rivojlanadi. Hamkorlikda o‘qitish usullari (“Klaster”, “Venn diagrammasi”, “Zig-zag”) “Vatan – ona yurt” mavzusida guruhlarda tushunchalarni tahlil qilishga imkon beradi va muloqot, jamoada ishlash, mas’uliyat kabi sifatlarni shakllantiradi. Rolli va vaziyatli o‘yinlar, masalan, “Do‘stimga qanday yordam beraman?” vaziyatini sahnalashtirish esa empatiya va qaror qabul qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi. Loyiha texnologiyasi va QR-kodli topshiriqlar (masalan, “Mening mehribon oilam” mini-loyihasi va QR-kod orqali video-maslahatlar) o‘quvchilarda mustaqillikni oshiradi va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytiradi. Virtual ekskursiya orqali tarixiy va muqaddas qadamjolarga onlayn sayohat uyushtirilib, vatanparvarlik tuyg‘usi hamda madaniy meros bilan tanishuv ta’minlanadi.Tahlil shuni ko‘rsatdiki, texnologiyalar quyidagi yo‘nalishlarda tarbiyaviy samara beradi. Birinchidan, multimedia vositalari mavzuni hissiy jihatdan boyitadi: axloqiy tushuncha mavhum qoida emas, balki bola ko‘z o‘ngida jonlangan voqea sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa kichik yoshdagi o‘quvchilarning konkret-obrazli tafakkuriga mos keladi.

Ikkinchidan, interaktiv va o‘yin shakllari o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi. Passiv tinglovchi bo‘lib qolishi mumkin bo‘lgan bola o‘zi tanlov qiladi, o‘z qarorining oqibatini ko‘radi va muhokamada ishtirok etadi. Natijada axloqiy bilim shaxsiy tajribaga aylanadi.

Uchinchidan, hamkorlikda o‘qitish va loyiha texnologiyalari o‘quvchilarda muloqot madaniyati, o‘zaro yordam, mas’uliyat kabi sifatlarni shakllantiradi. Loyiha ishlari orqali ota-onalarning tarbiya jarayoniga jalb etilishi esa maktab va oila hamkorligini kuchaytiradi.

To‘rtinchidan, o‘qituvchining roli o‘zgaradi: u tayyor axloqiy qoidalarni yetkazuvchi emas, o‘quvchilar fikrini yo‘naltiruvchi va muhokamani boshqaruvchi tashkilotchiga aylanadi. Bu Vigotskiy nazariyasidagi pedagogik yordam (scaffolding) g‘oyasiga mos keladi. Shu bilan birga, texnologiyalarni qo‘llashda bir qator shartlarga rioya qilish zarur: (1) texnologiya tarbiyaviy maqsadga bo‘ysunishi, (2) ekran bilan ishlash vaqti yosh me’yorlariga muvofiq cheklanishi, (3) kontent bolalar yoshiga mos va milliy qadriyatlarga uyg‘un bo‘lishi, (4) o‘quvchining shaxsiy muloqoti va real faoliyatini almashtirmasligi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot boshlang‘ich sinf “Tarbiya” darslarida zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslarini yoritishga qaratildi. Olingan xulosalar quyidagilardan iborat. Birinchidan, raqamli muhitda ulg‘ayayotgan o‘quvchilar uchun tarbiya jarayonini ularning idrok xususiyatlariga mos, ko‘rgazmali va interaktiv shaklda tashkil etish zarur. Ikkinchidan, multimedia, o‘yin, hamkorlikda o‘qitish, rolli o‘yin va loyiha texnologiyalari axloqiy tushunchalarni ongli o‘zlashtirish va ularni xulq-atvorga aylantirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, texnologiyalarni dars bosqichlari (motivatsiya, muhokama, mustahkamlash, refleksiya) bo‘yicha tizimli qo‘llash eng yaxshi natija beradi. To‘rtinchidan, o‘qituvchi raqamli va metodik kompetensiyaga ega bo‘lishi, texnologiyani tarbiyaviy maqsadga bo‘ysundirishi lozim. Shu bois, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini zamonaviy texnologiyalar bo‘yicha metodik tayyorlash, “Tarbiya” darslari uchun interaktiv resurslar bankini yaratish va ota-onalar bilan raqamli hamkorlikni yo‘lga qo‘yish dolzarb vazifa sifatida baholanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-son Qonuni Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.
4. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006. – 160 b.
5. Farberman B.L. Ilg‘or pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2000.
6. Mayer R.E. Multimedia Learning. – 2nd ed. – New York: Cambridge University Press, 2009. – 304 p.
7. Mishra P., Koehler M.J. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge // Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054. – DOI: https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x.
8. Prensky M. Digital Game-Based Learning. – N York: McGraw-Hill, 2001. – 442 p.
9. Prensky M. Digital natives, digital immigrants. Part 1 On the Horizon. – 2001. – P. 1–6.
10. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004. – 104 b.